

maar dat de uitvoering ervan in Indië, met zijn beperkt aantal medici, zeer moeilijk zou zijn. De moeilijkheid wordt vergroot, door de aanwezigheid van de talrijke officieren van gezondheid, die zich een eigen beoordeeling van de handelingen hunner collega's voorbehouden.

Wat betreft het vraagstuk van het toestaan van huwelijken tusschen melaatschen in leprozieën, hieromtrent is Dr Offringa het algeheel eens met zijn ambtsvoorganger, die van meening is, dat er geen bezwaar gemaakt kan worden tegen dat huwen, daar de kinderen onbesmet ter wereld komen. Alleen is het morele bezwaar van de spoedige scheiding van moeder en kind als argument er tegen aan te voeren. De Rijnsche zending, die in Noord-Sumatra werkt, maakt wel bezwaar tegen dat huwen.

Van bijzonder belang was de beantwoording onzer laatste vraag: of het nieuwe diensthoofd, geleid en gedragen door de ervaringen, opgedaan in eigen arbeid, het Jorgiasche systeem zonder meer voor heel de Oost aanbevelenswaardig achtte. Dit bleek niet het geval te zijn. Het slagen van den arbeid in Midden-Java, welke arbeid werd gedragen door een zeer speciale overtuiging, is van zooveel subtiele factoren afhankelijk, dat maar niet zonder meer dat systeem over heel Indië gevolgd zou kunnen worden.

God gaf Dr Offringa genade en eere.

En wij mogen ook met het oog op het Zendingswerk blijde en dankbaar zijn, dat de vroegere directeur van het Petronella-Hospitaal thans hoofd is van heel den medischen dienst in Indië.

J. W.

¹⁾ Onze lezers weten waarschijnlijk, dat Dr Offringa verleden jaar deze benoeming ontving, thans gevolgd door die van hoofd van den geheelen dienst der volksgezondheid. — J. W.

²⁾ Dit laatste is natuurlijk onjuist. Soemba wordt bearbeid door de kerken in Groningen, Drente en Overijsel.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

Geachte Redactie,

Met bijzondere instemming las ik Prof. Waterink's artikel over „Predikantstrajectementen” (No. 40 loopenden jaargang). Slechts een opmerking: de zinsnede „overeenkomstig den stand en het studieverleden en -heden van den predikant” ware m.i. beter niet geschreven, in zijn algemeene strekking zou op deze uitspraak wel wat zijn af te dingen.

Doch, niet daarop wensch ik thans in te gaan. Tweeërlei opmerking in verband met genoemd artikel wilde ik gaarne ter Uwer kennis brengen.

De eerste is deze:

Waarom wordt in de preeken, die we Zondags beluisteren, telkens weer van „algemeene malaise”, „algemeene depressie” enz. gesproken? Zijn deze uitdrukkingen juist? Ik beantwoord deze vraag ontkennend. Er is een daling der inkomsten van personen, die van effectenbezit moeten leven, onze Indische cultuurs zijn slecht, onze landbouwers maken moeilijke tijden door. Maar daartegenover staat, dat de winstmarges der winkeliers (een enkele branche uitgezonderd) een ongekende hoogte hebben bereikt, dat voor duizenden de nominale salarissen en loonen tot heden gelijk zijn gebleven, wat in verband met de prijsdaling de koopkracht van hun inkomen deed toenemen, dat het algemeene levensbeeld meer op welvaart en weelde, dan op depressie en armoede wijst. En moet men dan ook van den kansel de menschen suggereren, dat er algemeene malaise heerscht? Moet daaruit niet logisch de conclusie volgen, dat dan ook onze predikanten in hun inkomen die algemeene malaise dienen te gevoelen? Beter ware, indien onze predikanten die malaise-opmerkingen achterwege lieten, of door ernstige studie poogden een juiste meening omtrent deze dingen te vormen.

En nu de tweede opmerking:

Het artikel van Prof. Waterink is, met enkele kleine wijzigingen, zeer goed bruikbaar om handhaving van het bereikte salarisprijs oók voor andere groepen onzer bevolking te bepleiten. Mag ik aannemen, dat de hooggeleerde schrijver diep gevoelt het bezwaar verbonden aan elke financieele sluitpost-politiek, ook als die niet de begroting eener kerk raakt? Ware het niet zoo, dan voerde de schrijver alleen pleidooi voor een bepaald „stand” en zou hij zijn als zoo velen, die niet het maatschappijleven als één geheel willen zien, doch zich blind turen op de belangen van de groep, waartoe zij behooren, en weigeren Christelijk-sociaal te denken en te voelen.

Alleen dan mag het levenspeil van predikanten en van anderen worden aangetast, indien dit gebiedend noodzakelijk is en daardoor het recht niet wordt geschonden.

De rechtsvraag domineert en de vraag naar het volgens menschelek inzicht economisch-noodzakelijke kome in de tweede plaats!

Met dank voor de plaatsing,

Hoogachtend,

Uw dw.,

G. GUYT.

BOEKBESPREKING

„De Loonarbeid”, door Prof. Dr P. A. Diepenhorst. — Uitgave van J. H. Kok N.V., Kampen, 1931.

I. Laat ik de bespreking van dit werk mogen beginnen met enkele opmerkingen, die in een rubriek „Allerlei” thuis hooren.

a. Allereerst dan de sinds lang stereotype uitdrukking, wanneer het werken van Kok betreft, dat de uitvoering voortreffelijk is. Enkele drukfouten vond ik op blz. 19, 259, 286 en 364; ik wil echter niet zeggen alle

drukfouten gevonden te hebben. Het geheel maakt een welverzorgden indruk.

In zeker opzicht kleefte er een ernstig gebrek aan de redactionele verzorging; althans ik vermoed, dat de schrijver zelf en niet de uitgever beslist heeft, dat de citaten, in dit boek opgenomen, op gewone regelruimte en niet „inspringend” zijn geplaatst. Wel worden de citaten met aanhalingsteekens gewaarmerkt, doch deze komen slechts voor bij het eerste en bij het laatste woord van het citaat. Het tusschenliggende deel van het citaat is niet gemerkt met aanhalingsteekens. Dit hindert nooit, wanneer de citaten beknopt zijn, doch in dit werk zijn deze menigmaal zoo omvangrijk, dat ze vele bladzijden beslaan, zoodat men wel heel scherp moet opletten of men nu een citaat, dan wel de eigen uitspraak van den hooggeleerden schrijver zelf voor zich ziet.

b. Op blz. 127 vinden wij terug de kritiek van den schrijver op Dr Kuiper in verband met diens stemmen tegen de Kinderwet-Van Houten. Als ik mij niet al te zeer vergis, heeft die kritiek eenigen tijd geleden ook op de voorpagina van „De Standaard” gestaan. Van zekere zijde is toen protest aangeteekend tegen die uitspraak, waarop ook weer een repliek in „De Standaard” volgde. In dit boek wordt de kritiek gehandhaafd zonder nadere motiveering, wat wellicht te betreuren valt.

c. De schrijver blijkt voorkeur te hebben voor den titel „arbeider”. Ik vond het niet uitdrukkelijk aangegevend, maar ik meen uit het gebruik van het woord „arbeider” te mogen afleiden, dat hij geen voorstander is van den titel „werkmeneer”, waartegenover dan de „werkgever” optreedt. Zoo gebruikt hij ook op verschillende plaatsen het woord „patroon”. In verband met de in den laatsten tijd wel meer gestelde vraag of niet de woorden arbeider-patroon de voorkeur verdienen boven werkmeneer-werkgever, kwam het mij niet ongewenscht voor hierop de aandacht te vestigen.

d. Op blz. 352 staat:

„Een fout in de behandeling van onderscheidene vroegere tractaten over het loon is dat dit te veel beschouwd werd van het standpunt van den ondernemer, dat het als particuliere bedrijfskosten werd ontleed.”

Vóórstellend dat de schrijver op deze bladzijde bedoelt de ethische zijde van het loon-vraagstuk te belichten, zij toch, in het voorbijgaan, opgemerkt, dat wanneer wij denken aan de administratieve behandeling van de in de ondernemingen betaalde loonen, allerlei bezwaren zouden ontstaan, indien men het loon niet als bedrijfskosten zou gaan beschouwen en boeken.

e. De hooggeleerde schrijver toont zich nogal optimistisch (op blz. 296) t.a.v. de „ministerieele willekeur”, welke door velen werd gevreesd bij een wets-redactie, waarbij vele punten niet in de wet zelf, maar in nadere, ook ministerieele, beschikkingen zouden worden geregeld. De schrijver mag eigenlijk alleen aansprakelijk gesteld worden voor dat optimisme, in verband met de op die bladzijde besproken wetgeving. Echter is hiermede een vraagstuk aangeroerd, dat algemeene en ook ingrijpende betekenis heeft en ook steeds meer krijgt, hoe meer optimisme betoond wordt t.a.v. regelingen buiten de wet om.

Die regelingen toch ontsnappen aan de controle van de wetgevende macht. En de vrees is niet denkbeeldig, dat, indien zulks steeds meer ingang vindt, een wets-„toepassing” ontstaat, welke voor de burgers van den Staat ernstige moeilijkheden gaat opleveren, vooral waar, zoals in ons land, de z.g. administratieve rechtspraak nog wel wat te wenschen overlaat.

Ik wil hier volstaan met slechts de toegeeflijkheid van Prof. Diepenhorst te noemen om daartegenover een voorzichtige waarschuwing te stellen. Men moet rekening houden met de mogelijkheid, dat we nog eens ministers en ambtenaren krijgen van ander gehalte, dan die, welke wij tot nu toe mochten hebben.

f. De schrijver kondigt aan dat eerlang een ander werk het licht zal zien, waarin hij spreken zal „over den historischen ontwikkelingsgang van den arbeid in het algemeen, zijn principieele waardeering en dergelijke vraagstukken.” Het nu verschenen boek is beperkt tot de „actuele kwesties”, die omtrent den loonarbeid zijn gerezen. Wij hebben dus bij de beoordeeling van dit werk wel te letten op deze door den schrijver zelf gestelde begrenzing.

II. Ik sprak boven reeds met een enkel woord over de citaten. Ik wil daarop nog even terugkomen. Dit boek is volgeperst met citaten. Ik heb geen poging gedaan om te tellen hoeveel bladzijden van de 442, welke dit boek bevat, door citaten worden ingenomen, doch zij zijn zoo talrijk en vele daarvan zijn zoo omvangrijk, dat het, mede als gevolg van den boven genoemden vorm van opneming, dikwijls groote moeite kost om de uitspraak van den schrijver zelf terug te vinden. Naar mijn meening is een zoo groote ruimte afgestaan aan citaten, niet duidelijk genoeg gescheiden van hetgeen de schrijver als eigen gedachten biedt, dat een vruchtbare lezing van dit werk er ernstig door bemoeilijkt wordt. Hij, die over de verschillende vraagstukken, in dit boek aan de orde gesteld, zich eens spoedig op de hoogte zou willen stellen van de inzichten van Prof. Diepenhorst, zal meer dan gewone en ook meer dan strikt noodige moeite daartoe moeten besteden.

De schrijver zelf heeft vermoedelijk gevoeld, dat deze technische opzet van het werk moeilijkheden geeft. Althans hij heeft in „Aanteekeningen”, achter elk hoofdstuk, niet alleen de in dat hoofdstuk geciteerde werken nader aangeduid, doch in die aanteekeningen, ter aanvulling van hetgeen reeds in den tekst was gegeven, nog meer citaten verwerkt. Het ware toe te juichen geweest, indien de schrijver al de citaten, ten minste die, welke een omvang van eenige betekenis hebben, in die aanteekeningen, respectievelijk in een afzonderlijke bijlage tot het werk had opgenomen. Hij had dan vermoedelijk nog meer citaten gegeven, die n.m.m. niet anders dan noode door hem achterwege zijn gelaten.

Het zou na de bovenstaande opmerkingen onbillijk zijn om kritiek te hebben op het niet-geven van nog meer citaten dan reeds is geschied. Ieder zal gevoelen hoe de schrijver zich gedwongen moet hebben tot een beperking in het citeren. In een afzonderlijke bijlage had hij evenwel zich zulk een beperking niet behoeven op te leggen en dan ware ook gemakkelijk ruimte open gebleven voor citaten, bijv. uit de werken van Prof. Fabius en Mr A. F.

de Savornin Lohman, die op blz. 376 genoemd worden als tegenstanders van den „kindertoelag” zonder dat de lezer verder ook maar met een enkel woord op de hoogte gesteld wordt van de argumenten van laatstgenoemde heeren. Dan was ook vermoedelijk wel ruimte gegeven aan bijv. Dr J. A. Nederbragt, die nu in het geheele werk niet genoemd wordt. Toch heeft deze in zijn „Proeve ener theorie der economie naar Christelijke beginselen” o.a. over het Taylor-stelsel, als voorzichtig voorstander van dat stelsel zich doen kennen en beweringen gedaan, welke men bij de breede bespreking, welke Prof. Diepenhorst wijdt aan het Taylor-stelsel, noode mist.

Met hoe kwistige hand de citaten worden aangeboden, blijkt wel, wanneer men opmerkt, hoe eenige malen hetzelfde citaat verschijnt. Dat hindert nog niet zoozeer, wanneer dat gebeurt in een hoofdstuk, dat een ander onderwerp behandelt dan een der voorgaande, zooals b.v. op blz. 84 en 328. Het onderscheid van de stof kan dat noodig maken. Doch een dergelijke verklaring kan toch niet gelden wanneer een citaat met een tusschenruimte van slechts enkele bladzijden wordt herhaald, zooals op blz. 205 en 208 het geval is.

Tenslotte moge ik van die citaten nog deze opmerking maken, dat ze niet alle even overtuigend zijn. Ter illustratie geef ik hier twee citaten.

Nr. 1. „De arbeider verkoopt zijn arbeid gelijk de winkelier zijn zout, zijn koffie of suiker, de bakker zijn brood, de slager zijn vleesch verkoopt.”

Nr. 2. „Met welk recht zou men den werkmeneer willen verhinderen, zijn kapitaal, den arbeid, op de meest voordeelige wijze te beleggen, in overeenstemming en samenwerking met anderen, die hetzelfde belang hebben? Handelt de geldbezitter, de beurspeculant en ook de staatsambtenaar niet evenzoo?”

Het kan aan mij liggen, maar ik zie geen essentieel verschil tusschen deze twee uitspraken. De tweede uitspraak diende als argument voor de stelling, dat de werkstakingen „juridisch... onbetwistbaar te verdedigen zijn.” Hierover wil ik nu in dit verband niet spreken. Maar: de winkelier zegt ook wel eens „neen”, als de koopers minder bieden dan hij vraagt. Toch wordt de eene uitspraak gegist en „onaannemelijk” verklaard, zijnde een uiting van liberalen geest, de andere uitspraak wordt geprezen. Uiteraard neem ik onvoorwaardelijk aan, dat de man die de laatste uitspraak deed, iets heel anders bedoeld heeft dan de aangevalen liberaal. Het gansche leven en al de arbeid van dien onder no. 2 bedoelden schrijver zijn daar waarborg voor. Doch daarover gaat het niet; het gaat slechts over de waarde, als overtuigingsastuk, over den inhoud van de ons geboden citaten.

III. Uit het voorgaande is reeds eenigszins het karakter van een groot deel van dit werk af te leiden. Ik bedoel er niets onvriendelijks mee, wanneer ik zeg, dat in het bijzonder de hoofdstukken 4 tot en met 7 weinig meer dan verzamelaar-werk geven. Ook die kan groote verdienste hebben. Doch iemand, die, zooals ondergeteekende, meer dan eens genoten heeft ook van het oratorisch talent van Prof. Diepenhorst, genoten heeft van zijn publicaties en daardoor met hooggespannen verwachtingen dit boek ter hand neemt, zal zich vermoedelijk toch eenigszins teleurgesteld voelen, omdat dit werk niet Prof. Diepenhorst in zijn kracht vertoont. Hij is dat nog wel in zijn laatste hoofdstuk, als hij aan het vraagstuk van „Het loon. Slotbeschouwingen” wijdt. Doch in meer dan één plaats miste ik, wat ik toch meen te mogen verwachten van onze vóór-mannen, waaronder wij toch ook Prof. Diepenhorst rekenen, n.l. leiding. Ik hoop van deze klacht rekenschap te geven, wanneer ik thans nader inga op enkele onderdeelen, door den schrijver zelf behandeld.

IV. Prof. Diepenhorst bepleit met groote warmte, dat bij alle behandelingen van het loon-vraagstuk de arbeider steeds gezien worde als mensch en dat het vraagstuk van het loon nooit worde losgemaakt van den eisch, dat den arbeider een menswaardig bestaan verzekerd worde. Deze algemeene strekking heeft ongetwijfeld ieders onverdeelde instemming. Noode mist men evenwel in een dergelijk betoog een bespreking van de vraagstukken, die de economische ontwikkeling van den allernieuwsten tijd zoo dringend aan de orde stelt. De groote moeilijkheid, welke kan ontstaan voor een land als het onze, waarvan wel gezegd is, dat het op sommige gebieden een uitzonderingspositie inneemt als een eiland midden in de zee en dat in eigen huishouding te doen krijgt met de concurrentie van landen, die in allerlei opzichten bij ons ten achteren staan, wordt bijna niet aangeroerd. Even komt de apologeet van „actieve handelspolitiek” om den hoek gluren, wanneer op blz. 397 en 398 „subsidies of beschermende rechten” genoemd worden als een mogelijkheid om zoowel ondernemer als arbeider voordeel te bezorgen. Doch verder blijven deze moeilijkheden onaangeroerd. De wijze waarop Prof. Diepenhorst een toekomstig werk over den arbeid aankondigt, geeft geen grond voor de verwachting, dat daarin die moeilijkheden nader zullen worden behandeld. Daarom is het dunkt mij, niet geheel onbillijk, indien men constateert, met leedwezen, die vraagstukken thans niet besproken te zien.

De objectiviteit gebiedt op te merken, dat het hier aan de orde gestelde vraagstuk zeer omvangrijk is. De hooggeleerde schrijver is zeker niet ten achteren gebleven in het innemen en verdedigen van eene positie. Hij heeft wellicht gevreesd te vallen in eene herhaling van wat hij elders reeds heeft behandeld. Doch, als van vele zijden de klacht vernomen wordt, dat niet alleen de crisis van vandaag, maar ook en vooral internationale toestanden van jaren her, van loons-verlaging bijna eene noodzaak maken, dan zou men ten behoeve van de vele, ook Christelijke patroons, die deze moeilijkheden beleven, zoo heel gaarne in een werk, hetwelk de „actuele kwesties, die omtrent den loonarbeid zijn gerezen” wil bespreken, ook dit vraagstuk belicht zien.

Prof. Diepenhorst toont zich een voorstander van een kinder-toelag-regeling bij de loonsbepaling. Hij merkt daarbij op, dat hier nog niet gesproken mag worden van de „algemeene gunst der Christelijke partijen” en noemt daarbij, behalve Roomsche opponenten ook Prof. Fabius en Mr A. F. de Savornin Lohman. Ik dacht daarbij terug aan den Gersfordse koster, die eens tegenover mij beweerde, dat men den kindertoelag nu maar in

Rustand mo-
ning van d
dat hij die
den predika

Inderdaad
toelag nog
beveel gaar
Diepenhorst

V. In zi
Diepenhorst
als het Tay
dit blad gaf
stelsel den
bewijis beho

Naar mijn s
nalatie” g
van het Tay
vindt steun
23 gegeven
geven toch
het in begi

Prof. Diepe
satie gegev
tusschen de
in de citate
welke men

für Wirtsch
algemeen, t
„Rationalis
Misversta
gezegd wor
dat het stu
Wie daarva
Ford heeft

ken. Hierau
62/63 het c
Ik meen tr
loon reeds

Naar het
over „Arbe
druk moet
als een bro

De landau
twijfeld! m
en zijn werl
wel zal die
blijkt voor
over Groni

Jammer
commentaar
wel eens, v
bijv. dat va
gaf Prof. D
van zijn „t
trant” en b
bruikte „all

Wie de b
van „Stem
horst moeti
een objecti
uitkomen b
te spreken
over de nie
te kunnen

wijze, welk
over eene t
Men betr
citaten te m
houding” b
grote sobe
valt en de
duidelijke e

Wanneer
„De voort
door Goet
der scheppi
geneigd te
zoo gaarne
vangt, wan
wordt (wat
doch het ge
steld, dat r
tende is, te
hij nu toch
doen. Ik m
krachtig te
aanvaard,

Taylor daa
zeer zeker,
duelle toeg
lijke wetens
zij daarbij
dat het Te
minder aan
dan elk an

Het kom
die in den
is, en zoo
mijnwerker
Welke arb
mijnwerker
gelegenheid

„zijn a
van zijn
het nage

Wie dies
en ook o
verricht, e
kan elken
Schepper.

Ieder die
een aanwij
plaats wil
(en dat is
arbeider)

hooger pla
wij zonder
bedrijf, al
len onder
culiere lev
te zetten.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweetal te:
 Rotterdam (vac. C. B. Bavinck): L. Oranje te Laren en IJ. v. d. Zee te Amsterdam-W.
 Strijen: H. Bakker, cand. te Ellewoutsdijk en N. J. A. v. Exel, cand. te Utrecht.

Beroepen te:
 Genemuiden: A. Quak, cand. te Amsterdam.
 Ten Boer: A. Adema te Opende (Gr.).
 Zuilen: W. v. d. Bos, cand. te Nijkerk.

Aangenomen naar:
 Eestrum: J. Zwart, cand. te Leeuwarden.

Bedankt voor:
 Oude Wetering: U. Elgersma te Haamstede.
 Raamsdonk en Drimmelen: J. Zwart, cand. te Leeuwarden.
 Voorthuizen: J. H. Staal te Garreldeweer.

Intrede te:
 Amerongen: R. de Jager. Tekst: Jes. 6:1-7.
 Anna Paulownapolder: S. U. Zuidema, cand. Tekst: Psalm 119:18.
 Opperdoes: J. Vrolijk, cand. Tekst: Matth. 16:13-17.
 Leiden: A. de Bondt. Tekst: 2 Cor. 4:7.
 Rotterdam: G. Bouwmeester. Tekst: 1 Joh. 4:9-11 (7 Juli).

Afscheid van:
 Neede-Rekken: J. Wiepkema. Tekst: Openb. 22:14.

Jubilea:
 12 Juli: H. M. Dethmers, pred. te Sneek. 40 jaar.
 15 Juli: U. Brwalda, pred. te Augustinusga. 25 jaar.

Adres:
 Het adres van den scriba der Gereformeerde Kerk van Brussel is voortaan: J. Rooze, Avenue Prekelinden 49, Woluwé bij Brussel.

Rusthuizen.
 Te Den Haag-Oost besloot de Kerkeraad der Geref. Kerk een perceel aan te kopen om dit in te richten tot een Rusthuis voor ouden van dagen.

Dr. D. K. Wielenga.
 Aan Dr. D. K. Wielenga, Geref. pred. te Bandoeng (Java) en directeur van het Internaat van het Chr. Lyceum aldaar, aan welke inrichting hij voorts leeraar is in Godsdiensonderwijs, is door de Classis Batavia der Geref. Kerken met algemeene stemmen op zijn verzoek emeritaat verleend, daar zijn arbeid aan het Chr. Lyceum hem dermate in beslag neemt, dat hij aan zijn verplichtingen, waartoe zijn positie als predikant van de Kerk van Bandoeng hem verbindt, niet langer kan voldoen.

„GEREF. KERKEN IN HERSTELD VERBAND“.

Aangenomen naar:
 Enschedé: J. C. Aalders te Amsterdam.

NED. HERVORMDE KERK.

Beroepen te:
 Amsterdam (vac. Prof. Dr. A. H. de Hartog): J. P. E. C. Berhard te Workum.
 Breda (vac. F. J. J. Loeff): J. C. Jörg te Steenwijk.
 Daerle (toez.): J. W. Verschoor te Nieuw-Weerdinge.
 Dalfsen: O. S. Cazemier te Stavoren.
 Emmastad (Curacao): W. J. v. Lindonk te Eck en Wiel.
 Hollandscheveld Z. O.: A. Bink Kramer te Urk.
 Krimpen a. d. Lek: C. v. d. Wal te Dirksland.
 Lisse: G. Tichelaar te Groningen.
 Meppel: G. A. Barger te Neerbosch-Hees.
 Ooltgensplaat: C. Vlasblom te Oudetonge.
 Ouderkerk a. d. IJssel: G. v. Montfrans te Barneveld.
 Rotterdam-Delfshaven (6e pred. pl.): Jac. Poort te Beverwijk.
 Rotterdam (vac. C. B. Holland): J. D. v. Hof te Oud-Beijerland.
 St. Philipsland: C. A. Lingbeek te Voorthuizen.
 Waarder: W. Rijsburger te Polsbroek.
 Ylst: O. S. Cazemier te Stavoren.
 Zwartsluis (toez.): J. H. Ch. Israël te Vleuten.

Aangenomen naar:
 Bostel: J. W. Maas Wz. te Hontenisse.
 Etten (toez.): A. Verwaal te Alkmaar.
 Hagstein: cand. J. van Rootselaar te Poortvliet.
 Lopik en Cabauw (toez.): cand. S. v. d. Linde te Utrecht.
 Reitsum (toez.): H. Bogers te Klaaswaal.
 Rheden (3e pred. pl.): Joh. Kijne te Wageningen.
 Waal en Honswijk: Dr. D. Jacobs te Krimpen a. d. IJssel.
 Wierden: F. v. Asch te Randwijk.
 Wijchen en Leur: J. Meeuwenberg te Beekbergen.

Bedankt voor:
 Asperen (toez.): J. C. Terlouw te Kamperveen.
 Benschop: A. M. den Ouden te Elburg.
 Boven-Hardinxveld: E. Schimmel te Ameide.
 Drimmelen: cand. R. H. Oldeman te Velp.
 's-Graveland: B. Tuinstra te Soesterberg.
 's-Gravenmoer: cand. J. van Rootselaar te Poortvliet.
 's-Graveland-Capelle: W. Rijsburger te Polsbroek-Vlist.
 Harich e.a.: J. A. Wolfensberger te Cubaard.
 's-Heer Hendrikskinderen: P. N. Tonsbeek te Kamperland.
 Helenaveen: C. M. Veenhuysen te Ankeveen.
 Kockengen: C. Vlasblom te Oudetonge.
 Linschoten: W. L. Mulder te Voorthuizen.
 Nigtevecht: N. Luijendijk te Hoek van Holland.
 Ouderkerk a. d. IJssel: T. Lekkerkerker te Delft.
 Raamsdonk: G. de Vries te Heerde.
 Rotterdam: E. H. Blauwendraad te Vlissingen.
 Terwinselen (toez.): G. C. Snellenberg te Markelo.
 Workum (toez.): Dr. G. P. van IJtzeron te Alblasterdam.
 Woubrugge: J. van Kuiken te Exmorra.

Intrede te:
 Heusden: Joh. Kloots. Tekst: 2 Cor. 4:5-7.
 Lichtenvoorde: Cand. E. Jansen Schoonhoven. Tekst: 1 Cor. 1:23 en 24.
 Nieuw-Buinen: A. J. Rasker, cand. Tekst: Filipp. 4:6.
 Voorburg: A. Hoekert. Tekst: Joh. 3:30.

Afscheid van:
 Hooge-Zwaluwe: H. S. van Rijs. Tekst: 2 Cor. 6:1.
 Noordhorn: R. B. Evenhuis. Tekst: 1 Cor. 15:58.
 Ooij (bij Nijmegen): P. C. van Oosterzee J.Jz. Tekst: 2 Cor. 13:13.
 Reitsum: A. Hoekert. Tekst: 1 Tim. 1:17.
 Schaarsbergen: J. Barbas J. Az. Tekst: 2 Tim. 1:13.

noemd worden
 "zonder dat de
 rd op de hoogte
 laatstgenoemde
 ruimte gegeven
 het gehele werk
 in zijn „Proeve
 lijke beginselen“
 (tig voorstander
 eringen gedaan,
 e Prof. Diepen-
 mist.
 len aangeboden,
 nige malen het-
 og niet zoozeer,
 dat een ander
 ande, zoals b.v.
 de stof kan dat
 laring kan toch
 tussenruimte
 aald, zoals op

deze opmerking
 zijn. Ter illus-

arbeid gelijk de
 de bakker zijn
 a werkman wil-
 lid, op de meest
 enstemming en
 fde belang heb-
 peculant en ook

geen essentieel
 De tweede uit-
 ag, dat de werk-
 te verdedigen
 d niet spreken
 „neen“, als de
 Toch wordt de
 lik“ verklaard,
 ndere uitspraak
 rwaardelijk aan,
 iets heel anders
 al. Het gansche
 io. 2 bedoelden
 daarover gaat
 arde, als over-
 ons geboden

szins het karak-
 e leiden. Ik be-
 r ik zeg, dat in
 t 7 weinig meer
 an groote ver-
 als ondergelee-
 van het orato-
 ioten heeft van
 annen verwacht-
 zh vermoedelijk
 dat dit werk
 oont. Hij is dat
 aan het vraag-
 wijdt. Doch in
 toch men te
 , waaronder wij
 leiding. Ik hoop
 tmeer ik thans
 r den schrijver

ote warmte, dat
 stuk de arbeid-
 dat het vraag-
 van den eisch,
 staan verzekerd
 ft ongetwijfeld
 ist men evenwel
 van de vraag-
 van den aller-
 told. De groote
 en land als het
 op sommige ge-
 als een eiland
 oeding. te doen
 die in allerlei
 ordt bijna niet
 „actieve han-
 eer op blz. 397
 lten“ genoemd
 ondernemer als
 ler blijven deze
 waarop Prof.
 en arbeid aan-
 ting, dat daarin
 handeld. Daar-
 indien men con-
 thans niet be-

at het hier aan-
 lik is. De hoog-
 uren gebleven
 ostie. Hij heeft
 aling van wal
 van vele zijden
 in de crisis van
 naale toestanden
 eene noodzaak
 vele, ook Chris-
 televan, zoo heel
 te kwesties, die
 bespreken, ook

Rusland moest laten! Het gaat hier minder om de mee-
 ning van dien koster, dan wel om de omstandigheid,
 dat hij die meening vrijwel zeker had overgenomen van
 den predikant, wiens parochie hij mede bewaakte.

Indedaad is over het vraagstuk van den kinder-
 toeslag nog niet het laatste woord gesproken en ik
 beveel gaarne met nadruk de studie van hetgeen Prof.
 Diepenhorst daarover schrijft, aan.

V. In zijn tweede en derde hoofdstuk vindt Prof.
 Diepenhorst aanleiding om te spreken over vraagstukken,
 als het Taylor-stelsel e.a. Als de bewering, welke ik in
 dit blad gaf (Nr. 36, d.d. 5 Juni 1931), dat n.l. het Taylor-
 stelsel den laatsten tijd opnieuw aandacht verkrijgt, nog
 bewijs behoeft, dan is dit bewijs geleverd door dit boek.
 Naar mijn gevoelen kan ook de bespreking van de „ratio-
 nalisatie“ gerust als een onderdeel van de behandeling
 van het Taylor-stelsel worden beschouwd. Deze bewering
 vindt steun wanneer men de definities leest, die op blz.
 23 gegeven worden van rationalisatie. Die definities
 geven toch niets anders dan wat Taylor in zijn stelsel, zij
 het in beginsel, reeds heeft opgenomen. Jammer is, dat
 Prof. Diepenhorst niet een eigen definitie van rationali-
 satie gegeven heeft. Er is toch een heel groote afstand
 tusschen de definities, zoals die op blz. 23 te vinden zijn
 in de citaten van Volmer, Claes en v. d. Waerden en die,
 welke men vindt op blz. 24 van het Reichskuratorium
 für Wirtschaftlichkeit. De laatste definitie toch is zoo
 algemeen, dat men zonder enig bezwaar het woord
 „Rationalisierung“ kan vervangen door ettelijke andere.

Misverstand zou kunnen wekken hetgeen op blz. 41
 gezegd wordt omtrent het „stuk-loon“. Men bedenke,
 dat het stukloon geen axioma is in het Taylor-stelsel.
 Wie daarvan bevestiging wil hebben, bestudeere hetgeen
 Ford heeft gezegd omtrent de inrichting van zijn fabriek-
 ken. Hieraan is ook te denken, wanneer men op blz.
 62/63 het citaat van Hermans tegen dat stukloon leest.
 Ik meen trouwens, dat alle bestrijdingen van het stuk-
 loon reeds anachronismen zijn.

Naar het mij voorkomt is de redactie van hoofdstuk 3,
 over „Arbeidsvreugde“ zóó, dat zij bij den lezer den in-
 druk moet achterlaten, dat Prof. D. den landarbeid ziet
 als een bron van arbeidsvreugde, in zichzelf.

De landarbeid is anders dan die in de fabrieken. Onge-
 twijfeld! maar... slechts voor hem, die den Schepper
 en zijn werk daarin weet op te merken. Op zichzelf even-
 wel zal die landarbeid geen vreugde verschaffen. Dat
 blijkt voor ons land bijv. wel uit Keunings werken, die
 over Groninger toestanden ons nader inlichten.

Jammer is, dat de schrijver niet hier en daar een
 commentaar geeft bij bepaalde citaten. Men vraagt nu
 wel eens, wat sommige citaten moeten beteekenen. Zoo
 bijv. dat van Van Ginneken op blz. 20. Ditzelfde citaat
 gaf Prof. Diepenhorst in 1919¹⁾ aanleiding tot de klacht
 van zijn „niet geringe bezwaren“, tegen den betoog-
 trant“ en tegen het door van Ginneken bij voorkeur ge-
 bruikte „allerluidste fortissimo“.

Wie de bladzijden 328 en 329 in de bedoelde aflevering
 van „Stemmen des Tijds“ leest, voelt, dat Prof. Diepen-
 horst moeite heeft, Van Ginneken nog te erkennen als
 een objectief beoordeelaar. Ook wanneer hij (D.) doet
 uitkomen hoe v. Ginneken Prof. Bavinck neerdrukt, door
 te spreken over diens „jammeren“ en daarbij verzokert
 over de nieuwere zielkunde heel wat meer en heel anders
 te kunnen schrijven dan Bavinck deed, en dat op eene
 wijze, welke doet vragen of v. Ginneken nog beschikte
 over eene normale zelfbeheersching en zelf-controle.

Men betreurt het gemis van een commentaar bij zulke
 citaten te meer, nu de schrijver in het bepalen van „eigen
 houding“ bij dezen „wir-war van meeningen“ wel zeer
 groote soberheid betracht, daarbij alweer in citeeren ver-
 valt en desondanks (of juist daardoor?) een weinig
 duidelijke eigen uitspraak geeft.

Wanneer men bijv. op blz. 38/39 de verzekering leest:
 „De voortschrijdende techniek moet“ als een middel
 door God aan den mensch geschonken tot beheersching
 der schepping dankbaar worden aanvaard“ dan is men
 geneigd te vragen, waar hier de leiding blijft, welke men
 zoo gaarne ook van een man als Prof. Diepenhorst ont-
 vangt, wanneer op diezelfde bladzijden verder gewezen
 wordt (wat natuurlijk plicht is!) op mogelijke nadeelen,
 doch het geheel in zulk eene vage constructie wordt ge-
 steld, dat menigeen, die in deze vraagstukken nog tas-
 tende is, tevergeefs een antwoord zoekt op de vraag, wát
 hij nu toch, naar de meening van Prof. D., mag, ja moet
 doen. Ik meen, dat van het z.g. Taylorstelsel goed en
 krachtig te zeggen zou zijn, dat het stelsel moet worden
 aanvaard, dat we trouwens reeds honderd jaar vóór
 Taylor daarmee bezig zijn geweest, dat er gevaren zijn,
 zeer zeker, maar dat het onze plicht is, bij elke indivi-
 duele toepassing, mede voorgelicht door onze Christe-
 lijke wetenschappelijke menschen, die te vermijden. Men
 zij daarbij zoo volledig om te herinneren aan het feit,
 dat het Taylor-stelsel op zichzelf niet meer, ook niet
 minder aanleiding geeft voor geestelijke afstomping enz.,
 dan elk ander stelsel van het fabriekswezen.

Het komt er op aan vóór te stellen, dat de geest,
 die in den arbeider woont alles overheerschend
 is, en zoo citeer ik thans gaarne de uitspraak van een
 mijnwerker, door Prof. Diepenhorst (op blz. 409) vermeld.
 Welke arbeid zou troostelozer zijn dan die van een
 mijnwerker? Welnu, toch geeft zulk een werker bij
 gelegenheid van een enquête het bescheid:

„zijn arbeid hartstochtelijk lief te hebben terwille
 van zijn Heiland, die zich voor hem aan het kruis
 liet nagelen en daarmede den arbeid heeft geadeld.“

Wie dien geest mist, voelt zich onder alle stelsels
 en ook onder den arbeid, die zonder enig „stelsel“ wordt
 verricht, ellendig; hij die door zulk een geest is beziel-
 kan elken arbeid verrichten met lofzegging aan zijn
 Schepper.

Ieder die het Taylor-stelsel afwijst, geve ons dan tevens
 een aanwijzing van de middelen, die hij daarvoor in de
 plaats wil stellen, om het tegenwoordig economisch leven
 (en dat is dus ook: een gelukkig o g e l i k h e i d voor den
 arbeider) niet alleen op peil te houden, maar ook op
 hooger plan te brengen; hij toone dan voorts aan, dat
 wij zonder gebruik te maken van het geïndustrialiseerde
 bedrijf, al dan niet getayloriseerd, niet de noodzaak zul-
 len ondervinden om bij de inrichting van ieders parti-
 culiere leven, de wijzers van de klok eenige eeuwen terug
 te zetten. Het is geen goedkope zonde van dien predi-

kant, die durft klagen: „Het is alles fabriek, fabriek. Het
 is alles graf, graf“ (blz. 64). Die man toont niet verstaan
 te hebben hoe de ontwikkeling der industrie in Europa
 een der middelen in Gods hand is geweest, om dien
 anderen predikant, Malthus, te beschamen.

VI. Prof. Diepenhorst wijdt een afzonderlijk hoofd-
 stuk aan de werkstaking. Op blz. 328 noemt hij twee
 voorwaarden, waaraan moet worden voldaan voor de
 „rechtvaardiging“ van een werkstaking. Die twee voor-
 waarden zijn te de eerbiediging van contracts-bepalin-
 gen; 2e. de staking moet zijn een uiterst middel. Naar
 mijn gevoelen ontbreekt hier een derde voorwaarde, welke
 ik de allereerste zou willen noemen, n.l. een (voor de
 Christenen) geoorloofd doel.

Welke doelstelling kan een werkstaking, ook voor een
 Christen, geoorloofd maken? Naar mijn meening uitslui-
 tend zulk eene, welke beoogt toestanden weg te nemen,
 welke den mensch verhinderen de hem door God ge-
 stelde roeping te vervullen. Het is niet mogelijk in het
 bestek van deze recensie op dit onderwerp uitvoerig in
 te gaan. Zeer sommier mag worden verwezen naar de
 opdracht door God aan den mensch gesteld vóór den
 zondeval (Gen. 2:15), en naar de vernieuwing van die
 opdracht na den zondeval, echter niet dan na toevoeging
 van een nieuwe en daarvóór niet strikt noodzakelijke
 voorwaarde (Gen. 3:18-19; de afhankelijkstelling van
 de bestaansmogelijkheid van den arbeid). Wij zien daar-
 uit, mede lettende op Gen. 1:26 en 28, en verder in
 verband met de gansche openbaring in de Schrift (ik
 verwijs slechts naar: Efeze 6:1-3, Col. 3:22-24, 1 Tim.
 6:1-2, Titus 2:9-10, 1 Petr. 2:18-25), dat God
 den mensch heeft geroepen om mede te werken aan het
 onderhouden van de Schepping. Met grooten eerbied zij
 het aldus gezegd, dat God een deel van Zijn eigen werk
 heeft overgedragen aan den mensch. Deze mensch, beeld-
 drager Gods, heeft zich bij de vervulling van die op-
 dracht voor oogen te stellen, dat God, die al Zijn werk
 niet anders dan volmaakt doet, van den mensch eischt,
 dat hij bij al zijn arbeid naar de volmaaktheid streve. En
 wanneer dan God zelf, zonder ophouden, blijft zorgen
 voor Zijn Schepping, dan is het ook den mensch gezet,
 voorzoover het met zijn beperkte krachten mogelijk is,
 zonder ophouden (dat wil natuurlijk zeggen met inacht-
 neming van de door de scheppings-orde gewilde rust-
 periodes) te werken. Eerst wanneer de mensch overtuigd
 zou zijn, dat de omstandigheden, waaronder hij zijn ar-
 beid moet verrichten, hem verhinderen, zijn goddelijke
 roeping te vervullen, zou hij aan zijn God mogen zeggen,
 dat hij meent met alle kracht die in hem is, naar de
 verandering van zulke omstandigheden te moeten streven.
 Zulke omstandigheden zijn helaas door de zonde mogelijk
 geworden. Ik denk hierbij aan de verschrikkingen, die
 vroeger bestaan hebben in den slaven-arbeid, in den
 kinder-arbeid, in den arbeid door vrouwen te verrichten
 en ook aan de omstandigheden waaronder wel volwassen
 mannelijke arbeiders hadden te arbeiden. Wanneer zulke
 omstandigheden zoo bezwarend zijn, dat zij het beeld Gods
 in den mensch aanranden, dus déformeerend zouden in-
 werken op de gansche scheppings-orde, dan is de mensch
 in zijn recht, ook door het tijdelijk neerleggen van den
 arbeid, duidelijk te maken, dat God niet gedooft, dat verder
 voortgewerkt wordt, zolang niet verandering intreedt.

Het is uiteraard zeer moeilijk nu concrete voorbeelden
 te noemen van wel geoorloofde werkstakingen, wanneer
 n.l. de evenbedoelde tergende toestanden (kinderarbeid
 e.d.) zich niet voordoen. Het is denkbaar, dat ook de
 bezoldiging, die moet dienen tot in-stand-houding van
 het gezin, waarin God den arbeider gesteld heeft, zóó
 onvoldoende geacht moet worden, als middel om de plich-
 ten van het gezinshoofd behoorlijk te vervullen, dat ook
 zulk een stoffelijke factor een nood-toestand schept, die
 groote geestelijke schade aanbrengt, anders gezegd, die
 ook het beeld Gods in den mensch kan aanranden. Dus
 moet ook erkend worden, dat het streven naar loons-
 verhooging onder zekere omstandigheden als een voor
 een werkstaking geoorloofd doel, moet worden gezien.
 Echter moet dan wel heel nadrukkelijk vaststaan, dat de
 bezoldiging zóó karig is, dat het evenbedoelde gevolg, n.l.
 aanranding van het beeld Gods in den mensch, daardoor
 ontstaat.

Tenslotte moet het toch zoo zijn, dat men, vóór en
 tijdens een werkstaking daarover en daarvoor tot God
 moet durven bidden. Zulk een gebed zou ook mogelijk
 moeten zijn op onze kansels.

Ik heb met leedwezen in het werk van Prof. Diepen-
 horst een in deze richting gaande bespreking gemist.

Eerst wanneer men een aanwijzing tracht te vinden in
 het Woord van God, dan ziet men ook een algemeen bin-
 dend regel, een regel, die den arbeider zoowel in het
 vrije als in het overheidsbedrijf bindt. Legt men zulk een
 maatstaf niet aan, dan verliest men ook het recht van
 spreken tot de overheids-dienaren in engeren zin, indien
 men stelt, dat dezulken nimmer mogen staken, zoo als
 ook in dit boek opnieuw wordt gedaan. Deze redeneering,
 gebouwd op het gemeenschapsbelang, is in den grond
 niets anders dan opportunisme. Op den duur moet zulk
 eene redeneering alle gezag verliezen en zullen wij daar-
 mede ook niet behouden den klem op onze eigen men-
 schen. Dat zullen we wel kunnen, indien wij een alge-
 meen leidend beginsel stellen, ontleend aan Gods open-
 baring, waardoor wij binden alle arbeiders van hoog tot
 laag, in welke verhouding ook gesteld.

Zoo gesteld, komen nog enkele zeer principiële vragen
 naar voren, bijv. inz. uitsluiting, inz. aansluiting van pa-
 trouzen, zoowel als van arbeiders, bij vakorganisaties, die
 aan het lidmaatschap mochten verbinden (hetzij uitdruk-
 kelijk in reglementaire bepalingen of anders in de harde
 praktijk) de voorwaarde, om de besluiten van een bestuur
 onvoorwaardelijk op te volgen. Veelvuldig toch is de klacht,
 dat de persoonlijkheid van den arbeider in het gedrang
 komt bij menige werkstaking, evenzoo van den patroon, die
 eene uitsluitings-oekase moet toepassen. Men ziet dan
 leden van ééne Christelijke Kerk verdeeld in twee kam-
 pen: patroons—arbeiders, met den toezienenden aanhang
 daaromheen. Dit alles kan in deze bespreking niet nader
 uitgewerkt worden. Ik betreur, dat Prof. D. ons in dit
 werk niet verder brengt in de behandeling en oplos-
 sing van deze moeilijkheden.

's-Gravenhage, 20 Juni 1931. A. SCHILDER.

¹⁾ Zie „Stemmen des Tijds“, October 1919, blz. 328.
²⁾ Spatieering van mij, A. S.